

A fel-ügyelő Tandori

Tandori Dezső: A Legjobb Nap

1980-ban született Budapesten. Tanulmányait az ELTE BTK latin, magyar és ógörög szakán végezte. Jelenleg az ELTE BTK Latin Tanszékének az oktatója. Legutóbbi írását 2008. 5. számunkban közzöltük.

Az idén hetven éves Tandori Dezső költészete az új évezred első éveiben eljutott arra a pontra, amikor befogadásának egyik releváns módjává a válogatás vált. 2001-ben Ambrus Judit adott közre tőle egy válogatást *A magyar költészet kincsestára* című, a magyar líra történetének egészét felölelő sorozatban, Margócsy István utószavával. Öt évvel később látott napvilágot az *Osiris Diákkönyvtárban* a Ferencz Győző által készített összeállítás, egy évben a sorozat olyan darabjaival, mint Arany János balladakötete, *Az ember tragédiája* vagy a *Lúdas Matyi*. Tavaly pedig Bedecs László válogatta *Tandori Dezső legszebb verseit*, az Ab-Art Kiadónak abban a figyelemreméltó könyvsorozatában, melyben kortárs költők „legszebb verseit” teszik közzé a klasszikusoknak kijáró gesztussal. Mindhárom kötet egy-egy sorozat része tehát, s mindháromnak más jelentősége van: nem ugyanaz a jelentése annak, ha egy szerző a kortárs költészet jelentős életműveit bemutató sorozatban jelenik meg, mint annak, ha a középiskolásoknak szánt, kánont felmutató könyvek között kap helyet, egyedüli élő alkotóként. Az a tény, hogy Tandori lírai életművéből több válogatás is megjelent az utóbbi években, egyrészt azért fontos, mert jelzi a klasszicizálódás folyamatát;¹ másrészt azért, mert a válogatás — mint mindig — értelmezés és értékelés, vagyis egyes szövegeket és szövegcsoportokat előtérbe helyez, másokat kevésbé fontosnak ítél; harmadrészt pedig azért, mert bevezetést nyújt az életműbe.

A bevezetést szó szerint értem: a válogatók ajtókat nyitnak, melyeken át be lehet lépni Tandori műveinek világába. Egy Tandori-válogatásnak — például egy Pilinszky-válogatáshoz képest — megvan az a többlethozadéka, hogy valóban betöltheti az *eiszagógé*, a bevezetés funkcióját. Mert egyrészt persze igaza van a szerzőnek akkor, amikor a recepció egy fontos megállapítására reagálva azt mondja magáról, „hogyan nem Tandori hosszú (olvasni), s az élet rövid, hanem az élet hosszú, s én hosszán-széltnén írtam (az életet)”,² de azoknak is igazuk van, akik azt mondják, a szerző életműve átláthatatlan. Furcsa persze, hogy ez mint bírálat, már-már mint vád hangzik el újra és újra a Tandori-művekről írt kritikákban. Tény, hogy Tandori Dezső évente mintegy öt kötetet tesz közzé (verset, szépprózát, esszét), s akkor még nem beszéltünk műfordításairól. Mivel tehát életműve igen nagy terjedelmű, egy „átlagos” kritikus nem ismeri annak minden darabját. Ez pedig oda vezet, hogy komoly irodalmárok is hajlamosak három szakaszra tagolni a szerző költői munkásságát; eszerint az első korszakot az első kötet alkotná (*Töredék Hamletnek*, 1968), a másodikat a második (*Egy talált tárgy meg-*

¹Erről érdekes gondolatokat fogalmazott meg Bodor Béla: „...ugyanaz a nap sokszor...”. Holmi, 2004. október, 1345–1350.

²Nem hogy „mi”, de hogy mi „nem”. Ön- és köztanulmány. Forrás, 2004. február, 27–36. 34.

tisztítása, 1973), a harmadikat pedig az összes többi. Ez a nyilvánvaló képtelenség azzal magyarázható, hogy minél kevésbé ismer valaki egy szövegkorpuszt, annál inkább hajlamos egységesnek látni azt. A befogadásnak ezzel a sajátos mozzanatával tisztában van a szerző is: erre utal főntebb idézett „deklarációja”, és többek között a 2007-ben kiadott *A komplett tandori – komplett eZ?* című prózakötet, mely már címével is a „komplett”, teljes életmű esszenciáját ígéri, és valóban érinti a Tandori-szövegek számos motívumát.

Mindezeket figyelembe véve azt mondhatjuk, a 2006-ban napvilágot látott *A Legjobb Nap* (Tiszatáj, Szeged) az utóbbi évek legfontosabb Tandori-kötete. Ez is válogatás, de több szempontból eltér a fent említettektől. Tóth Ákos, a könyv összeállítója, aki munkáját nem korlátozta a szokásos szerkesztői feladatok elvégzésére, egy interjúban³ részletesen beszámol a könyv születéséről. E szerint ő gyűjtötte össze a nyolcvanas években, elsősorban az évtized utolsó harmadában folyóiratokban, újságokban megjelent, de verseskötetekbe — leszámítva néhány verset és egy válogatás-kötetet — be nem került Tandori-verseket, majd ezekből készített válogatást és alakította ki a négy hosszú ciklusból (*A hajnal-egyirány. A városjáró, az ittmaradó; A közben-az-idő. A névmondó; A vándor egy-hely. A visszajáró; Az addig-idő. Negyedik Személye*) álló, mintegy háromszáz oldalas könyvet. S mint Tóth a könyv előszavában írja, így létrejött egy olyan szövegkorpusz, mely kirajzolja *A megnyerhető veszteség* (1988) és a *Koppar Köldüs* (1991) című Tandori-kötetek közötti átmenetet. De *A Legjobb Nap* nemcsak az említett két kötet között értelmezhető, hanem úgy is, mint egy trilógia záró darabja. A szerző *Celsius* (1984) és *A megnyerhető veszteség* (1988) című kötetait követte volna *A Semmi Kéz* című gyűjtemény, mely végül nem készült el (1996-ban megjelent egy ilyen című könyve Tandori Dezsőnek, de az csak címében azonos a trilógia darabjaként tervezett kötettel) — a Tóth Ákos által válogatott könyv ennek pótlásaként is fölfogható.

Hogy a szerkesztőnek úgy kellett összefénymásolgatnia a könyvtárakban rejlő, régi folyóiratok és újságok hasábjain meglapuló verseket, szinte allegorikus kifejezése annak, hogy a Tandori-életmű jelentős része ismeretlen. *A Legjobb Nap* kiadásában hangsúlyosan jelen van a föltárás mozzanata: összegyűjteni, sorrendbe állítani, magyarázó elő- és utószóval kiadni: amit Tóth Ákos elvégzett, nem más, mint klasszikus értelemben vett filológiai munka, mely rendszerint nem élő szerzők szövegeire szokott irányulni. Megismételhetném azt, amit fentebb már pedzettem: a Tandori-oeuvre klasszikussá válik. Ez a kijelentés azonban sántít, amennyiben a klasszikus szövegeket nem utolsósorban az jellemzi, hogy az irodalomról szóló beszédben meghatározó szereppel bíró olvasók körében jól ismertek és elismertek, sokrétű recepcióval bírnak, közmegegyezés van jelentőségükről, és erős állítások jelentéseikről. Az itt fölsorolt tényezők közül egy kulcsfontosságú mozzanat, az ismertségé, csak megszorításokkal igaz erre az életműre. Megkockáztatom, Tandori Dezső úgy

³„Ezt mind egyszerűen el kéne mondani”. Tandori Dezső *A Legjobb Nap* című kötetének szerkesztőjével, Tóth Ákossal Gyuris Gergely beszélget. Forrás, 2007. július–augusztus, 156–160.

vált klasszikussá, hogy életművének igen jelentős része — úgy értem, *menyiségileg* igen nagy hányada — csak igen szűk körben ismert.

Erre persze nincs bizonyítékom, és nem is áll szándékomban bizonyítani. Azt mindenesetre beszédesnek tartom, hogy a József Attila Kör *Pulzus* című kritikai beszélgetéssorozata *A komplett tandori...* című kötetnek szentelt estjén fölmerült, hogy a jelenlévők — többnyire irodalmárok — közül ki olvasta az összes kötetet. Senki sem jelentkezett, noha jelen volt a szerző két monográfiája is. Kevéssel volt jobb az eredmény akkor, amikor ezt követően azt kérdezték meg, van-e valaki, akinek megvan otthon a költő összes megjelent könyve — erre a kérdésre már volt jelentkező. S bár a Tandori-szakirodalom igen gazdag, közel sem annyira, mint egy ilyen jelentőségű és terjedelmű életmű esetében (el)várható volna. Félreértés ne essék, nem kritikát akarok megfogalmazni akkor, amikor ezeket a megállapításokat teszem, s az sem célom, hogy a kritikusok fölött törjek pálcát (az én fejem fölött is reccsenne). Inkább azt akarom mondani, hogy a Tandori-korpuszt rendkívüli szövegbőség jellemzi, amelyre megint csak igen látványosan mutat rá ez a gyűjtemény, hiszen jól látszik belőle, hogy a megjelent könyvek mégoly nagy száma ellenére sok olyan szöveget lehet találni a szerzőtől, mely még nem jelent meg kötetben. (Ezekre persze még inkább érvényes, hogy olvasatlanok, hiszen a folyóiratok a könyvtárakban előbb-utóbb bekerülnek a raktárakba, és többnyire senki sem „olvasgatja” őket *l'art pour l'art*.)

A szövegbőségnek fontos jelentése van Tandorinál. A lírai megszólalás ellenpontja rendes esetben a csönd. A versek mögé képzelt személy, vagyis a költő életének bizonyos pillanataiban ír verset — ki gyakrabban, ki ritkábban. A versek ezért tekinthetők úgy is, mint a szerző életét tagoló pontok, s így elhelyezhetők azon az időtengelyen, melyet a költő életének ideje rajzol meg. A verset többek között ezért is tekinthetjük sűrítménynek: magába sűríti az időnek azokat a szakaszait is, amikor nem születnek versek. Hogy Tandori ilyen sok szöveget tesz közzé, megteremti azt az *illúziót*, hogy egyfolytában ír. A világirodalomban számos olyan alkotót lehet találni, aki a megszokottól jóval nagyobb terjedelmű életművet hozott létre. Hogy a magyar irodalomnál maradjunk, megemlíthetjük Jókai Mór példáját. Csak míg nála a szövegek nagy részét az elbeszélésnek a romantikára jellemző szabályai alakítják, regényeinek terét jól megformált hősök töltik be, addig Tandori lírai műveinek meghatározó szereplője a szerzővel több szempontból is fedésbe hozható beszélő és a hozzá kapcsolódó, már-már mitologikus magán-világ. Tehát igen fontos szerepe van az önéletrajziség „kódjának”, a szövegekben nagyon határozottan képviselve van Tandori Dezső, a könyvekben beszélő hang folyamatosan hírt ad magáról (vagy „gazdájáról”, hogy *A komplett tandori...* szavával éljek), s így megteremtődik annak látszata, hogy az írás ideje azonos az élet idejével. A versek mögé nem lehet odaképzelné a csönd idejét, mert nincs csönd. Természetesen nem gondolom azt, hogy az életrajzi értelemben vett

Tandori Dezső („az a sapkás”, ahogy emlegetni szokták) mindig írta. Azt viszont igen, hogy munkássága éles cáfolata annak a közhelynek, hogy a szerző hosszú ideig dolgozik a művén, az olvasó/kritikus pedig egy-két órát/napot tölt el az olvasással: biztos vagyok benne, hogy némelyik művének befogadása több időt vesz igénybe, mint ameddig a megírásuk tartott. Nem azért, mert föltehetőleg gyorsan alkot, és nemcsak azért, mert általában érvényes az, hogy „egyszer olvasni: nem olvasni”, hanem azért is, mert művei igen összetettek, és föladják a leckét értelmezőjüknek. Igaza van Bodor Bélának: „Sok-sok évtizednek kell eltelnie, mire a magyar irodalomtörténet-írás teljes mélységében feltárja majd Tandori költészetének hallatlan gazdagságát és elképesztő mélységeit.”⁴

⁴„Menni!... és maradni”.
Holmi, 2008. február,
252–259. 253.

Tóth Ákoson kívül volt egy másik fontos közreműködője a könyvnek, mégpedig Keserű Ilona: az ő *Utókép 1. (Nap)* című, nagyszerű festményének felhasználásával készült a kötet borítója. Ez a kép jelenti a kötet lassú, több részből álló fölvezetésének első pontját, s megtudjuk róla, hogy a legjobb Nap (vagyis „A Legjobb Nap”) föltehetőleg kék-türkizkék (legalábbis mint utókép). Aztán a mottóból, Tandori oly kedvelt aforizmájából arról is értesülünk, hogy a *legjobb* nem egyszerűen azt jelenti, hogy ‘a legjobb’. Merthogy: „Nem jó, de jobb híján a legjobb.” Vagyis a világ (a nap/a Nap), mely egyesek szerint a lehetséges világok (napok/Napok) legjobbika, nem jó, mégis a legjobb — ahol is, mert a nyelvben rejlő lehetőségek ezt megengedik, lerombolódik az a logika, mely meghatározza a jó, a jobb és a legjobb sorrendjét. A mottó után következik Tóth Ákos már idézett bevezetője (*A Legjobb Nap elé*), majd a ciklusokba nem sorolt, és a kötetnek is címet adó nyitó vers, *A Legjobb Nap*. A kötet összetettségére jellemző, hogy ennek a versnek is van mottója, a Tandori-mitológia legfontosabb irodalmi alakjától, Szép Ernőtől való versrészlet, melynek lírai alanya arra kéri a megszólított — s így megszemélyesített — jószágot, hogy maradjon vele. A szöveg után olvasható jegyzetből azt is megtudhatjuk, milyen alkalomból született a vers: „(A költő születésének 100. évfordulójára: tanítványa.)”. A vers tehát 1984-ből való (Szép Ernő ekkor persze már nem élt) — itt jegyzem meg, hogy hasznos lett volna, ha a függelékben közlik, hol és mikor jelentek meg a kötet egyes darabjai. Tudom, nem szokás ez — noha jó szokás volna —, de itt, azt hiszem, különösen érdekes volna, ha látni lehetne, honnan „szedegette” össze Tóth Ákos a szövegeket. Annál is inkább így gondolom ezt, mert számomra — ismerve a magyar irodalomtörténet és filológia intézményes feltételeit — legalábbis kérdéses, lesz-e valaha kritikai kiadása a Tandori-életműnek.

De térjünk vissza a vershez. „S közben csak a legjobb nap jár az égen” — így szól a vers első sora. Ha kommentárt íránk ehhez a szöveghez, az első két kérdés az volna, mit keres a kötőszó a vers elején, s mit jelent a „közben”. Mi közben? Általában bizonyos megegyelmséget ad egy szövegnek, ha olyan kötőszóval kezdődik, mely nyelvtanilag semmihez sem köti. Ilyenkor ugyanis az a képzetünk

támadhat, hogy az első sor előtt is volt már valami, egy mögöttes, mely titokzatos módon homályban marad — mintha egy ismeretlen világból volna kihasítva a vers teste. Ebben az esetben azonban azt kell mondanunk inkább, a kötőszó a mottóhoz kapcsolja a főszöveget: miközben a Szép Ernő-vers lírai alanya az idézett szavakat mondja, „a legjobb nap jár az égen”. Ez a kezdés szinte észrevétlenül fordítja meg főszöveg és peremszöveg hierarchikus viszonyát, amennyiben nem a Szép Ernő-idézet lesz a Tandori-vers kiegészítése, dísze, hanem valójában Tandori szövege válik annak alárendeltjévé, az azt értelmező kommentárrá, metatextussá. Érdekes az idézett verskezdő sor helyesírása. Míg a vers (és a könyv) címében csupa nagykezdőbetűs szó szerepel, addig itt kisbetűvel áll az égitestet jelölő *nap*, ami jól jelzi a két entitás (*Nap* és *nap*) mély összetartozását és jelölőik fölcserélhetőségét. A mottó egyik fontos fordulata az „ügyelj fel rám”, tudniillik a Szép Ernő-vers lírai alanya arra kéri a jóságot, vigyázzon rá, tartsa őt szem előtt. Ebből a kérő formulából teremti meg Tandori a *felügyelés* szót, mely az utolsó kivételével mindegyik versszaknak lezárását alkotja, mintegy a refrén szerepét töltve be. Minthogy a szóban forgó vers, ahogy Tóth Ákos az utószóban írja, a korszak „programverse” (301., 8. j.), a „felügyelést” poétikai-etikai program jelölőjének tekinthetjük. A szó köznapi és a Szép Ernő-szövegből adódó jelentései között sajátos feszültséget figyelhetünk meg. Mert nem a felügyelet szigoráról van itt szó, nem az ellenőrzés hatalmáról, természetesen. A költő felügyel, amennyiben költészetével emlékeztet Szép Ernőre: „Feledettnek felügyelés”.

*Kínlódva, vágyakozva, és nevetve
magán — hogy lám! mint a bolond! — tegezte
a jóságot, csak hogy jól esne, és
bár nem angyal hang ily felügyelés,*

*ahogyan most rá gondolhatok ekképp,
de mintha annál alig lenne szebb kép,
mint hogy ő csinált csendben, a szobában
— a versben? —, fájó ottlétben, magában
nem tud mást, angyalt vár, hogy szólna, és
e jóság volna a felügyelés,*

*hogy ennyit szólna, néki csak: „...fiam!”,
ahogy ezt mások is olyannyian
várnók. Hogy venné őrzésre szívét; ki
várható így? Minden eset egyéni.
Csak az, ha elmondjuk, az közös, és
ahhoz illhetne jobb felügyelés.*

*A „szív” szó, hadd tisztázzuk, kényszerítő
passz, vagy jobb-híja-rossz-helyettesítő.*

Mit is mond ő? Jóság venné kezébe
szívét, mely a műbirkózók fülére
emlékeztet; ám formázgassa, és
javára lehet ily felügyelés. (Kiemelés az eredetiben.)

Tehát felügyelés a jóság is, melyet Szép Ernő beszélője megszólít, felügyelés illenék ahhoz, ha valaki — egy költő — kinyilvánítja, hogy várja a jóságot (mely ugye szintén felügyelés), és felügyelés volna az az aktus is, ha a jóság alakítaná az igen érzékletes hasonlattal jellemzett, materialitásában is megjelenített szívét annak, aki ezt kéri tőle. A következő versszakokból megtudjuk, hogy „a legjobb napnak is felügyelés // szükségeltetik”, majd pedig azt, hogy az élet, s voltaképpen minden: felügyelés. Szinte egy monomániás meggyőződésével (felügyelésével) ismételteti ezt a fogalmat Tandori, mellyel a figyelem, az odafordulás, a gondot fordítás költői etikáját fogalmazza meg. S hogy ezt a gondolatot érvényesnek tartja költészete egészére, jól mutatja a szöveg zárata: „Nem is tudom, talán / ilyesmik írójának mondanám / magam. Szép Ernő, lelenc madarak: / éljete! bármi napú ég alatt...”

Tandori versbeszélőjének alapmagatartása a „felügyelés”, melynek jelentésmezőjébe beletartozik a szeretet fogalma is. Hogy újra és újra ugyanazokkal a dolgokkal foglalkozik, azt jelenti, hogy ezek — Szép Ernő, madarak — valóban fontosak számára. Jellemző, hogy az első ciklus első versének címe *Szép Ernő visszatér (avagy: A minden nap megnezett felhők)*. Ebből is idemácsolok egy részletet: „Holnap, hajnali ötökör, még / sötétben, nekilátok a lámpafényes konyhában, elkészítem tizenegy / közeli lény eleségét, nem sietve, nem tétovázva; és ha marad még az / ő ébredésükig egy félórám, negyedórám, megpróbálok rád gondolni, / barátom, aki el is tűntél, meg is vagy, mellémkönyökölve ülsz / ott sehol valahol, de pontosan, és tudva engem, ezzel a verssel.” Ha a „tizenegy közeli lény” ember volna, azt mondanánk, Tandori a rászorulókon való gondoskodás versbe emelésével hamis pátoszt teremt, olcsó humanizmust hirdet meg giccsbe hajló képekben. De a „közeli” lények madarak, s így nem marad más, mint hogy — a Tandori-recepció egy többé-kevésbé általánosan elfogadott megállapítását megismételve — a szentségre hivatkozunk mint a madár-versekben megjelenített magatartást és gondolatot talán leginkább megközelítő fogalomra. Mint afféle (huszadik és) huszonegyedik századi Szent Ferenc, Tandori visszamegy a posztmodern elé, a modernség elé, vissza, hová is?, nagyon messzire, ahol ember sem jár, csak madarak vannak és Szép Ernő, és még néhány „közeli lény”, akikre „felügyelni” lehet. Tandori megrendítő szövegeket ír a madarak haláláról. Ilyen például *Az indulási oldal*, melynek beszélője arról számol be, hogy hazatért az egyik madár temetéséről („Lemosom tászkámról a sarat, / mely most egy temetésből rárakódott...”). Ha állatokat temetnek, gyakran földézve a humán gyászszertartás elemeit, abban többnyire van valamilyen parodisztikus vonás. Ebben a madár-

temetésben azonban nyoma sincs a paródiának; a madár létéhez és a saját létehez való legigazabb fel-ügyelés jegyében értelmezhető az a tett, melyet a szerző a vers alkalmává tesz. A szöveg minden iróniától mentes, nem úgy, mint például a világirodalom leghíresebb madár-síratója, Catullus harmadik *carmene*. Vagy nézzük a következő szövegrészt: „Aztán alig egy hónap telt el, meghalt / Pipi Néni, vak verebünk, nyolc és fél évesen, kezünkben / nyolc és fél órát haldokolva: kiemeltük a porból, a kalitka / sóder aljából, fogtuk a kezünkben, a földi-légi-semmiség felé / — és vissza semmiféle Dániába! — nem utazó megtérőt.” (*A Légierő Temploma: Royal Air Force: St. Clement Danes*) Tandori költészete nagyon határozottan provokálja az emberen mint középponton, alanyon és tárgyon alapuló világnézetünket — poézisének társtalansága többek között ebből adódik.

„Erre mondják: magánügy” — állapítja meg a szerző, amikor abból kiindulva ír verset, hogy az egyik nagy Raymond Chandler-regény nincs meg neki eredetiben (*Liverpool pályaudvar, Raymond Chandler*). S valóban: szövegeinek nagy része magánügyeket tárgyal. Például azt, hogy mennyiért kosztolt Londonban (erről részletesen ír a *Találkozások Charles herceggel* című szövegben), vagy egy másik utazás-versében azt, hogy miként szerzett pénzt üres üvegek visszaváltásából (*A koppenhágai guberátor*). És minél inkább magánügynek tekinthető az, amiről ír, minél jobban érezni lehet a fel-ügyelés gesztusát, szövegei annál inkább számíthatnak az olvasók fel-ügyelésére. Félreértés ne essék: A *Legjobb Nap* szövegei nemcsak azért jelentősek, mert a lírai proszódpon tekintete intenzíven „felügyeli” a számára fontos „tárgyakat”. Hanem legalább ennyire a versekben megszólaló hang miatt. Például a „*Mert csak vékony időm könyvét lapozom...*” című darabban, mely Babits *Levél* című versére játszik rá, s így azok közé a Tandori-szövegek közé tartozik, melyek intenzív párbeszédet folytatnak az irodalmi hagyománnyal (Szép Ernővel, Jékelyvel, hogy csak két fontos „beszélgetőtársát” említsem). Ebben olvassuk a következő sorokat: „Szavakkal nem akarok élni. / Álmodom láthatatlan szobor-belső / lényüket, mely toll alatt lüktet / rútol, elfogadom: teljes szépség.” Ebből a részletből is nyilvánvaló, hogy amit fentebb az idő és a költészet sűrítmény-voltának összefüggéséről írtam, az nem jelenti azt, hogy Tandori szövegei ne tartalmazzanak sűrűsödési pontokat. Más szóval: a szerző bőven méri a költői beszédet, de ettől még versei nem lesznek „hígak”. Sűrű, összetett kép ez, melyre talán hajlamosak volnánk azt mondani, hogy képzavar. Mintha Horatius *Ars poeticájának* kezdő sorai idéződnének meg, a ló-nyakból, ember-fejből, hal-testből összetakolt, tollazattal borított alak groteszk képével. Mert mit keres Tandorinál a toll a szobor-belső fölött? Mivel a vers beszélője nem szó-szoborról beszél, hanem mindjárt annak belsejéről, mely láthatatlan, és ráadásul az álomhoz kötődik, azt hihetnénk, hogy a belső titkos, elrejtett lényeket tartalmaz. De a szobor-belső közvetíthetetlennek bizonyul: mert láthatatlan, nem is állítható róla bizonyossággal más, mint hogy a toll — a látható felszín — alatt helyezkedik el. A szobor-belső föl-

idézi a szobrok stabilitását (hiszen szobrot többnyire kőből, fából faragnak, fémből öntenek), egy pillanatra föl villan az állandóság képzete — de ekkor a mondatfűzés megbontása (vagyis a felszín megzavarása) nélkül vált át a beszélő a látszólag oda nem illő, másik képre, amikor is a szó már madár. Ami a szón belül lüktet, s amire csak nagyon óvatosan merném azt mondani, hogy a jelentéssel volna azonos, az valami rút. Egyrészt rúttul lüktet, tehát mozog, s így az organikusság, a halandóság képzetei tapadnak hozzá, másrészt viszont olyan, mint egy szobor-belső, tehát elvileg mozdulatlan és halhatatlan. De ne feledjük: ami belül van, az hozzáférhetetlen (láthatatlan), tehát rútsága sem ismerhető meg. Csak a tollazat látható — a szó tollazata, Tandori madarainak tollazata: „teljes szépség”.

A kítaszított

FECSKE CSABA

*hideg és hallgató mint egy bányató
mely roppant mélységek titkát rejti
nem egészen az ami látható
belőle s mert egyformán mindenkié hát
valójában senkié mint a víz fölé csapódó
halak csobbannak sötét magányában
riadtan menekülő gondolatai*

Között

*túljutván rajtam az idő
kapaszkodnék bármibe
magamat nem találok
mire megy hová viszem
a születésemtől kínzottat megalázottat
mintha árnyékkodat látnám Uram
de még semmi bizonyos felőled
a kétség rozsdás szögére
akasztva sorsom
vajon eljutok-e magamhoz
vagy üresen marad a hely
ahol ama találkozás megeshet
megszólítani téged se hang se mersz
már nem vagyok itt de ott se még
ahol a boldog fény ragyog*